

Rèn luyện kỹ năng tự bảo vệ cho trẻ 4-5 tuổi thông qua trò chơi ở trường mầm non

Lê Thị Lan*

*ThS. Trường Đại học Đồng Tháp

Received: 21/3/2024; Accepted: 4/4/2024; Published: 15/4/2024

Abstract: At the preschool level, especially 4-5 year old children, children are often hyperactive, curious, and like to explore the world around them, but they do not know how to respond to dangerous situations or how to protect themselves. Protect yourself against potentially dangerous situations. This makes it easy for children to become victims if they are not equipped with knowledge and practice skills to protect themselves. To ensure children's safety, the article has proposed a number of measures to train children's self-protection skills such as: Using visual aids to help children recognize unsafe situations; Use games with hypothetical situations to practice self-protection skills; Collaborate with parents in training children's self-protection skills... From there, children can judge possible dangers and find ways to prevent them, helping them have skills to handle situations. Quickly, know how to seek help when encountering difficulties.

Keywords: Training, self-protection skills, 4-5 years old, game.

1. Mở đầu

Lứa tuổi mầm non, đặc biệt là giai đoạn 4-5 tuổi, là giai đoạn học hỏi, tiếp thu, lĩnh hội những giá trị sống để phát triển nhân cách, lứa tuổi luôn hiếu kỳ, ham thích tò mò, khám phá những điều mới lạ và cũng là lứa tuổi mà trẻ dễ gặp phải nhiều mối nguy hiểm nhất bởi trẻ chưa có kỹ năng (KN) để thu thập thông tin, phán đoán những mối nguy hiểm có thể xảy ra đối với bản thân. Việc rèn luyện KN tự bảo vệ (TBV) cho trẻ mẫu giáo ở các trường mầm non hiện nay nên được chú trọng và quan tâm nhiều hơn nữa, giáo viên (GV) nên có những biện pháp giáo dục phù hợp để hình thành KN TBV cho trẻ. Nếu KN này được luyện tập thường xuyên, bền vững trong các hoạt động ở trường mầm non sẽ trở thành thói quen góp phần hình thành KN TBV cho trẻ trong cuộc sống sau này. Chính vì vậy, rèn luyện KN TBV cho trẻ ngay từ khi còn nhỏ đặc biệt là ở độ tuổi mầm non là vấn đề rất cần thiết và cấp bách hiện nay, đòi hỏi sự quan tâm đặc biệt từ phía gia đình, nhà trường và xã hội [3].

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm cơ bản

2.1.1. Trò chơi là gì?: Đ.B.Enconhin (1978), cho rằng hoạt động chủ đạo của trẻ mẫu giáo là trò chơi. Trong trò chơi, trẻ là chủ thể hoạt động tích cực của hoạt động nhằm thỏa mãn nhu cầu, hứng thú nhận thức; tính tò mò ham hiểu biết về thế giới xung quanh của trẻ chính là động lực giúp trẻ hoạt động tích cực trong trò chơi và tìm cách giải quyết nhiệm vụ chơi [1].

2.1.2. KN tự bảo vệ là gì?: KN tự bảo vệ là khả năng con người vận dụng những kiến thức của bản thân mình để nhận diện, đồng thời biết cách ứng phó trước các tình huống bất lợi, những hoàn cảnh nguy hiểm có thể xảy đến, để bản thân được an toàn [2].

2.2. Biểu hiện KN tự bảo vệ của trẻ 4-5 tuổi thông qua trò chơi ở trường mầm non

- **Trẻ có KN nhận biết nguy cơ không an toàn:** KN này thể hiện ở việc trẻ biết quan sát không gian, địa điểm, hoàn cảnh đang xảy ra xung quanh trẻ và hơn thế nữa trẻ có thể quan sát hành vi của những đối tượng mà trẻ đang tiếp xúc, trẻ nắm bắt và đánh giá được mức độ nguy hiểm hay an toàn theo tình hình cụ thể sắp diễn ra. Từ đó, trẻ nhận biết và xác định được các tình huống có nguy cơ bất thường có thể gây nguy hiểm cho trẻ, thông qua việc trẻ nhận biết nguy cơ không an toàn và chuẩn bị những KN phòng tránh cần thiết để bảo vệ bản thân. Biểu hiện qua ánh mắt: mở to tròn, nhìn chăm chăm vào sự việc hoặc qua cái gật đầu khi trẻ nhận biết được những tình huống nguy hiểm.

- **Trẻ có KN lựa chọn cách giải quyết:** Sau khi nhận biết được các nguy cơ mất an toàn, trẻ sẽ tập trung suy nghĩ, huy động toàn bộ vốn kiến thức, hiểu biết của bản thân để lựa chọn cách giải quyết và nhanh chóng đưa ra quyết định của mình. Trẻ thể hiện sự nhanh nhạy, chủ động phòng tránh trước những tình huống nguy hiểm sắp xảy ra. Biểu hiện qua cái gật đầu của trẻ, qua nụ cười khi trẻ lựa chọn và đưa ra quyết định của mình.

- **Trẻ có KN xử lý nguy cơ:** Khi gặp phải các tình

huống nguy hiểm, trẻ sẽ chủ động kịp thời bộc lộ những phản ứng của bản thân hoặc tìm cách rút lui an toàn hoặc xử lý tình huống ngay lập tức để bảo vệ bản thân. KN TBV ở trẻ 4-5 tuổi thông qua những tình huống được thể hiện: KN quản lý cảm xúc của bản thân; KN tìm kiếm sự hỗ trợ; KN thoát hiểm; KN chống trả.

2.3. Một số biện pháp rèn luyện KN tự bảo vệ cho trẻ 4-5 tuổi thông qua trò chơi ở trường mầm non

2.3.1. Sử dụng phương tiện trực quan giúp trẻ nhận biết tình huống không an toàn

a. Mục đích, yêu cầu

- Cung cấp kiến thức cho trẻ về những tình huống ẩn chứa nguy cơ không an toàn, từ đó hình thành ở trẻ KN nhận biết, lựa chọn cách giải quyết và xử lý tình huống để phòng tránh bị thương tích và tăng cường khả năng quan sát, phát triển tư duy cho trẻ.

- Kích thích hứng thú của trẻ, giúp trẻ dễ tiếp thu kiến thức hơn, ghi nhớ nhanh hơn và khắc sâu kiến thức lâu hơn giúp trẻ dễ dàng nhận biết tình huống nguy hiểm.

b. Tiến hành

- Lựa chọn tranh ảnh, video clip phù hợp với mục đích sử dụng. Không gian bố trí sắp xếp tranh ảnh, video để hướng dẫn trẻ cần lựa chọn sao cho phù hợp.

- Cần chuẩn bị bộ câu hỏi đàm thoại để tìm hiểu, khai thác nội dung tranh ảnh, video. GV giới thiệu tranh ảnh, video về các tình huống không an toàn lồng ghép câu đố, thơ, trò chơi nhỏ...để giúp trẻ tập trung trong quá trình quan sát.

- Trẻ tìm hiểu về nội dung tranh ảnh, video về các bài tập TBV: GV gợi ý, dẫn dắt giúp trẻ tìm hiểu nội dung tranh thông qua bộ câu hỏi đàm thoại đã chuẩn bị sẵn. Các hình ảnh được GV thiết kế theo trình tự: Đưa ra địa điểm gắn với hoàn cảnh cụ thể, GV gợi mở cho trẻ tự mình nghĩ đến: trong hoàn cảnh đó sẽ có những tình huống không an toàn nào có thể xảy ra.

- GV giới thiệu một số tình huống không an toàn và giúp trẻ nhận biết được hậu quả của việc hành động không phù hợp dẫn đến bản thân gặp nguy hiểm. Trẻ ở độ tuổi này, có những vấn đề trẻ chưa thể hiểu được, GV nên nói rõ ràng, cụ thể, chỉ ra cho trẻ biết thế nào là an toàn và không an toàn, hành động nào nên hay không nên. Từ đó, GV có thể trao đổi với trẻ: Nếu con trong hoàn cảnh ấy, con sẽ xử lý tình huống như thế nào? Với những hiểu biết và vốn kiến thức mà trẻ được GV cung cấp, trẻ sẽ tự lựa chọn cách giải quyết phù hợp với tình huống có thể bằng hành động kèm theo lời giải thích mà trẻ cho đó là cách giải quyết tốt nhất.

c. Điều kiện thực hiện

- Bộ tranh ảnh, video cho trẻ quan sát phải vừa tầm mắt với trẻ, hình ảnh to, rõ và phù hợp với nội dung, đảm bảo yêu cầu giáo dục và mục đích rèn luyện KN TBV cho trẻ.

- Trẻ có nhu cầu được cung cấp kiến thức, có hứng thú về nội dung cần tìm hiểu. Khoảng thời gian đủ để GV và trẻ cùng tìm hiểu, khai thác nội dung tranh ảnh và video clip.

d. Ví dụ

- Cho trẻ xem video các bạn nhỏ chơi đùa gần sông suối: Bạn nhỏ đang làm gì? Có thể xảy ra điều gì?

- Hình ảnh: Bạn chơi trèo ngược cầu tuột: Bạn trèo cao như vậy có nguy hiểm không? Khi chơi ngoài trời các con có được chơi giống bạn không?

GV chốt lại: Các con ạ, các giờ chơi ngoài trời của chúng ta rất vui, nhưng các con phải biết cách bảo vệ bản thân mình, nếu như các con làm hành động như những bạn nhỏ trong ảnh, các con sẽ bị té, vỡ đầu, đau lắm đó các con. Vì vậy, chúng ta chơi phải an toàn và nghe lời cô dặn nhé!

2.3.2. Sử dụng trò chơi với các tình huống giả định để dạy trẻ KN tự bảo vệ bản thân

- a. Mục đích, yêu cầu: Trẻ thể hiện cách xử lý trong từng tình huống. Lựa chọn những hành vi tích cực để áp dụng vào cuộc sống của mình.

b. Tiến hành

- Chuẩn bị phương tiện để trẻ chơi: đảm bảo yêu cầu về mặt thẩm mỹ, an toàn, đầy đủ về số lượng,... để trẻ lựa chọn cách giải quyết và hành động giải quyết vấn đề.

- Lựa chọn không gian tổ chức cho trẻ chơi phải bố trí sao cho phù hợp.

- GV giới thiệu “Tên trò chơi” một cách trực tiếp hoặc gián tiếp, cần tạo cho trẻ sự tự nhiên, thoải mái để chuẩn bị tham gia vào các tình huống trong trò chơi. Hướng dẫn cách chơi một cách ngắn gọn, dễ hiểu. Đối với những trò chơi khó, GV cần giải thích cách chơi rõ ràng, chậm rãi cho trẻ hiểu.

- Tiến hành cho trẻ chơi, tạo điều kiện cho trẻ thể hiện sự chủ động, độc lập trong việc xử lý tình huống. Trong quá trình trẻ tham gia trò chơi, GV bao quát lớp để kịp thời nhắc nhở hoặc sửa sai cho trẻ. GV tuyên dương, khen ngợi trẻ kịp thời.

- Cùng trẻ nhận xét kết quả hoạt động: hỏi trẻ để trẻ giải thích về cách xử lý của mình và đánh giá hoạt động của bạn. Đồng thời, tuyên dương khen ngợi trẻ có cách giải quyết đúng. Sau đó, cô sẽ cho trẻ chốt lại cách xử lý tốt nhất và giảng giải giúp trẻ hiểu sâu

hơn.

c. Điều kiện thực hiện: Tình huống mà GV đặt ra cho trẻ phải thật gần gũi, thực tế, dễ hiểu. Nội dung tình huống phù hợp với khả năng nhận thức của trẻ.

d. Ví dụ

- Tình huống: Nếu có người lạ cho con bánh, kẹo và rủ con đi chơi thì con sẽ xử lý như thế nào?

Cho trẻ suy nghĩ, đưa ra ý kiến của mình, gọi mở cho trẻ bằng các câu hỏi. Tiếp theo phân tích, giải thích cho trẻ và giúp trẻ có phương án giải quyết đó là: biết cách từ chối nhưng vẫn thể hiện sự lễ phép, ngoan ngoãn “Con cảm ơn, nhưng ba mẹ con không cho nhận quà của người lạ”.

Đặt cho trẻ các câu hỏi gọi mở: nếu con từ chối nhưng họ vẫn một mực dúi quà vào tay con và có ý lôi kéo con thì lúc đó con làm gì? Với hành vi này, trẻ phải có phản ứng thật nhanh như hét to, cầu thật mạnh vào tay người lạ và chạy nhanh đến người thân gần đó hoặc chỗ đông người. Mời trẻ lên đóng vai, một cô giáo khác đóng vai người lạ. Thông qua vai trẻ đóng, trẻ sẽ ứng phó với tình huống theo sự hiểu biết của bản thân, từ đó giúp trẻ khắc sâu hơn những kinh nghiệm mà trẻ có được.

2.3.3. Phối hợp với phụ huynh trong việc rèn luyện KN tự bảo vệ bản thân cho trẻ

a. Mục đích: Tăng cường nhận thức cho phụ huynh, tạo điều kiện giáo dục tốt nhất giúp phụ huynh và GV thống nhất nội dung, yêu cầu, biện pháp hình thành KN TBV cho trẻ. Giúp PH và GV có điều kiện trao đổi thông tin với nhau để có những hiểu biết cơ bản cần thiết về đứa trẻ. Từ đó, có thể điều chỉnh, bổ sung kiến thức hình thành KN TBV cho trẻ. Tạo môi trường cho trẻ được thực hiện và luyện tập KN TBV.

b. Tiến hành: Có 2 hình thức phối hợp với gia đình: hình thức trực tiếp và hình thức gián tiếp [4].

*Tư vấn trực tiếp cho phụ huynh: Thông qua các giờ đón, trả trẻ; thông qua các buổi họp phụ huynh; tổ chức các chuyên đề hình thành KN TBV cho phụ huynh.

- Thống nhất về thời gian và địa điểm tổ chức chuyên đề, sau đó gửi thư mời và vận động phụ huynh đến tham dự. Thông báo đến phụ huynh nội dung cần trao đổi. Nội dung chủ đề do GV lựa chọn hoặc có thể là những vấn đề phụ huynh quan tâm đề xuất.

- GV báo cáo, thuyết trình hoặc trao đổi với phụ huynh những nội dung, biện pháp hình thành KN TBV cho trẻ ở trường.

- Cho phụ huynh nêu lên những câu hỏi thắc mắc và khuyến khích phụ huynh chia sẻ kinh nghiệm về nội dung hình thành KN TBV cho trẻ.

- Giải đáp những câu hỏi thắc mắc của phụ huynh về những nội dung, biện pháp hình thành KN TBV cho trẻ.

*Tư vấn gián tiếp cho phụ huynh: Thông qua sổ bé ngoan, bảng tin, thông qua hộp thư điện tử, các phương tiện truyền thông: địa chỉ mail hoặc facebook của nhà trường, thông qua tài liệu với nội dung hình thành KN TBV cho phụ huynh.

- GV nghiên cứu tài liệu và lập kế hoạch về nội dung hình thành KN TBV cho trẻ phù hợp với mục tiêu, độ tuổi và nhận thức của trẻ.

- Đăng tải nội dung hình thành KN TBV cho trẻ lên trang facebook hoặc mail của nhà trường và khuyến khích phụ huynh nêu lên những ý kiến đóng góp cho kế hoạch về nội dung hình thành KN TBV cho trẻ (phụ huynh có thể nêu lên những câu hỏi thắc mắc).

- GV thảo luận, trao đổi, chia sẻ với phụ huynh những nội dung về sự nguy hiểm mà trẻ có thể gặp phải trong những tình huống không an toàn và thống nhất với phụ huynh về cách xây dựng các tình huống cho trẻ tập luyện cũng như cách xử lý tình huống như thế nào là đúng. Từ đó, phụ huynh có thể đánh giá được khả năng của con mình và lựa chọn nội dung, biện pháp phù hợp góp phần rèn luyện KN TBV cho trẻ.

3. Kết luận

Việc KN TBV cho trẻ đòi hỏi một quá trình rèn luyện lâu dài. Hơn nữa lứa tuổi mầm non, đặc biệt trẻ 4 – 5 tuổi là giai đoạn học hỏi, tiếp thu, lĩnh hội những giá trị sống để phát triển nhân cách. Khi tổ chức một hoạt động rèn KN TBV cho trẻ cũng phải đầu tư, sáng tạo, linh hoạt, luôn lấy trẻ làm trung tâm của mọi quá trình hoạt động để luôn tạo cho trẻ sự hứng thú, say mê tham gia hoạt động. Bên cạnh đó, cần phối hợp chặt chẽ với phụ huynh, giảm bớt phần nào gánh nặng của GV để trẻ có các KN cơ bản về bảo vệ bản thân, biết khéo léo khi xử lý các tình huống gặp phải một cách tự tin, hiệu quả nhất.

Tài liệu tham khảo

[1]. Elconin D.B (1978), *Tâm lý học trò chơi*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

[2]. Hoàng Thị Oanh (2003), *Nghiên cứu KN tổ chức hoạt động vui chơi cho trẻ em*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

[3]. Nguyễn Thanh Bình (2011), *Giáo trình chuyên đề giáo dục KN sống*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

[4]. Vũ Thị Ngọc Minh, Nguyễn Thị Nga (2011), *Giúp bé có KN nhận biết và phòng tránh một số nguy cơ không an toàn*, NXB Dân Trí, Hà Nội.